

Mehmed Hamza

Osvrt

Pismo bratu našincu

HOD U PRAZNO (od čobana do Pariza)

Izvor:

SELAM - revija za društvo, vjeru i nauku

Broj 23. Februar 2002. Godina VII

str.10.-12.

Sve je kod nas bila usmena tradicija, pamćenje po sjećanju. Sve je bilo običan dan jer niko nije zapisivao. Čak se nije zapisivalo ko je i kada rođen ili umro. Svaki je pamtio neki krupan događaj i pričao: "rođen sam dvije godine poslije velikog požara na Koritniku ali koje je godine to neznam" ili "umro je za vrijeme velike ekonomske krize" što bi moglo da znači u rasponu od jedne dekade i sl.

Čudna je naša smještenost na ovim prostorima. Kada se malo osvrnemo i za nas uočavamo da nas je dugo opredjeljivala poljoprivreda i stočarstvo i to je bilo gotovo jedino zanimanje.

Ali kako živimo na jednom malom prostoru a nas je bivalo sve više brzo se shvatilo da nema mjesta za sve nas nego da se negdje mora odlaziti. Pečalba je bila jedini izlaz da se opstane ili se tako mislilo da mora biti. Postoji i termin gurbet za ovu pojavu i ona doslovno znači izgnanstvo. Mi ga tako nismo doživljavali, dobrovoljno smo se tamo priklanjali, čak, se time pomalo dičili. Uvijek smo odlazili u druge krajeve radosni da imamo kuda otići ali sa još većim zadovoljstvom i željom vraćali smo se u svoj zavičaj. Pola životnog vijeka provodiš kao zanatlija a pola vremena kao kauboj.

Da li je bilo ispravno ili ne potraga za materijalnim sredstvima, negdje na stranu i često daleko da bi se opstalo, bila je dominantna pojava koja je odlučivala naše ponašanje, pa čak, i naš karakter. To je jedinstvenost ovog dijela naroda koji, umjesto da sa planina i brda silazi u gradove kao sav ostali svijet, je pokazivao čudan osjećaj pustinjaka. Odlazio je u druge krajeve (države i gradove), ostavljao ženu i porodicu, radio i zarađivao teško, da bi se opet vratio na planine. Ili je neviđena nostalgija i ljubav za krajem ili nešto sasvim treće, peto ili deseto. Jedno je sigurno. Takav način života stvorio je osjećaj nestalnosti, privremenosti, balansiranja: niti si tamo niti si ovamo, a može se govoriti i o raspolućenosti na dvoje, jer hoće da pripada svijetu oko sebe ali i hoće da ostane svoj na svome.

U toj razumljivoj borbi da se opstane druge dimenzije čovjekovih potreba ostajale su zanemarljive i posve gurnute na stranu. Kao da se ovdašnji čovjek iscrpljivao radeći samo fizičke poslove a da uopšte nije imao vremena da taj rad ispuni nečim što će mu dati neku duhovnu kvalitetu čineći ga bogatijim i ljepšim. Kao da nije htio da se bavi sa takvim stvarima da ne bi opterećivao ionako težak život koji je bio siromašan, a finoća je lukzus bogatih i zadovoljnih ljudi. Jedini odmor su bile svadbena veselja i običaj s tim u vezi, sunetluci i po koja gozba. Tada se moglo zaigrati i zapjevati. Doduše on je pjevao i drugom prilikom i obično jašući konja da ublaži težak rad.

Sve je kod nas bila usmena tradicija, pamćenje po sjećanju. Sve je bilo običan dan jer niko nije zapisivao. Čak se nije zapisivalo ko je i kada rođen ili umro. Svaki je pamtio neki krupan događaj i pričao: "rođen sam dvije godine poslije velikog požara na Koritniku ali koje je godine to neznam" ili "umro je za vrijeme velike ekonomske krize" što bi moglo da znači u rasponu od jedne dekade i sl.

Nužda da se život održi

Privilegija učenosti je bila ograničena samo za hodže, neki su bili više priučeni, sa ponešto pročitanih knjiga i bili tu samo da ispune minimum vjerske obaveze. Teško su živeli od tog zanimanja jer ljudi nisu imali a mnogi i nisu htjeli da plaćaju imamsku dužnost. Tako su i oni bili primorani da rade poljoprivredu i bave se stočarstvom kako bi preživjeli. Ostalo im je samo da posao obavljaju dobrovoljno i fisebililah.

Koliko je bilo talentovanih i spretnih mladića koje je svakodnevica iscrpljavala, uništavala i gušila njihovu darovitost? Koliko su za time patili, ali ih je nužda tjerala da se i to prevaziđe i opravda važnijim potrebama: da se život održi i nastavi pa ma kako bilo. I to je praksa svih takvih sredina na svijetu. Prevazići sve teškoće života sa nadom za bolja vremena. Možda će naredna generacija imati sreće da se stanje popravi a tada znači da se sve ispravilo.

Zato se često osjeća iz priča starijih ljudi da se takvo što namjerno činilo kao nešto što nema prvorazrednog značaja jer goli opstanak ne trpi takve tendencije koje mogu da znače ugrožavanje sebe, pa, i šire okoline. Ako se jednom dopusti, rezonovali su oni, eto ti pravila koje znači čisti gubitak. Narušava se ravnoteža opšteg poimanja da nas samo ovakav rad može održati i da je sve drugo opasnost i prijatnija. Kao da su ljudi dokazivali svoju postojanost samo upornim radom i angažovanjem svakoga i na sve.

Dok još nisi stasao za ozbiljan i samostalan rad imao si mogućnost da pohađaš mejtep i da to vrijeme iskoristiš da nešto naučiš od vjere, osnovno što treba da bi se poneo naziv muslimana. Da naučiš da pišeš i čitaš, sabiraš i oduzimaš i to je dovoljno da se otisneš u svijet. A ono će ti biti potrebno i kad nebudeš mogao da radiš, jer bi trebalo da ideš u džamiju, ako hoćeš, a znanje od prije ti dobro dođe.

I sa toliko malo znanja niko ništa ne zapisa, niko ne pokuša da nešto otrgne od zaborava i da ga vrijeme ne zaturi i prekrije. Kao da im slova nisu bila potrebna jer su ih znali napamet. Obični razgovori i ne traže pismenost i bilo je dovoljno da samo jedan zna pisati i da svakome napiše po koje pismo. Jesu li se svađali, prepirali i sudili, što su kupovali i prodavali i oko toga samo usmeno dogovarali i vjerovali na zadatu riječ da će tako biti.

Ugrožene obe komponente

Bilo kako bilo i kako-tako i sa velikom mukom se ipak opastalo a nada o boljitku se ispunila. Bog je dao da se i previše ima nego što iziskuje obično preživljavanje. Počelo je školovanje, gradnja lijepih kuća i luksuza svakojakoga. Zvezdani trenutci i trošenja, materijalni potencijal sa kojim se svako dičio i hvalio: ali duhovni potencijal kao da se nije makao sa mjesta. Nekako se to uvijek guralo po stranu,

zanemarivalo i preskakalo. Samo da se uživa u bogatstvu i po cjeni da vlada duhovna bjeda, da ljudi budu uglađeni i dotjerani ali potpuno prazni, posni i primitivni. Kao da ta duhovnost nije osjetila materijalno bogatstvo, ostala je zakržljana, nerazvijena ili upravljana u pogrešnom smjeru. Mislili smo da nas samo materija može držati a da je duhovnost samo prati. A poznata je stvar da je materijalni život promenljiv i nestalan. Nekad ga ima dovoljno i preko toga a ponekad je veoma oskudan i redak. Ali duhovnost je konstantno puna ako je želimo imati, ona čovjeka čini trajnim i postojanim. Kažu da nema te slike koja je može poništiti.

Danas je i jedna i druga komponenta ugrožena. Jedna nam je uzeta a drugu nismo imali. Duhovna ugroženost se pokazuje upitnom jer je bila neodređena, nestalna i manipulativna. Mi smo potpuno razbacani i smeteni, neznamo gdje stojimo a sve nam izmiče ispod nogu. Tumaranje u mraku bez ikakvog pouzdanja, sve vrvči od zabluda i svi se okrećemo u jedno mjesto kao ludnici. Niti imamo svoj identitet ili smo ga nekome podarili da nam ga on čuva, a on nezna šta će sa njim da radi. Sve do dana kada će to ispariti a mi niti primjetili, a neko i zažalio, da se to desilo. Svi će slegati ramenima i isčuđivati kako se to moglo desiti i zašto?

Zašto je musliman potišten, sčućuren, povučen u sebe, nepovjerljiv i, u isto vrijeme, lukav? Spreman je da prevari, i sebe dakako, dvostruk, pun kompleksa i prepreden. Odakle njemu strogoća, poslušnost, pomirljivost i mirenje sa postojećim stanjem. Zašto je ponizan i mlitav, samo da izbjegne konflikt pa makar ga koštalo i na svoju štetu? Zašto se stavlja na stranu onih koji su jači i obično nepravedni? Zašto trpi nepravdu i slijedi je slijepo do ludosti? Zašto se toliko toga suprotno nagomilalo u njemu i zar ga to ne razjeda? I kako može sve to da podnese i ostane normalan i mentalno zdrav?... I zašto?

Perfidno gušenje

Kažu jedni već liči na stereotip, da je to posljedica krivice, turske dakako, koja nam se nametala i stalno poturala i stavljala na dušu. I ako toga stvarno nije bilo oni su se od toga morali braniti i to je najteža odbrana: nisi kriv niti krivicu osjećaš a moraš da se braniš i nekako si dužan da to činiš a ne znaš od čega. To je kao da se braniš od radijacije a ne znaš ona odakle dolazi i gdje je. Pa kako da se braniš!

Doduše, jedina krivica je to što je prihvatio islam i što je želeo da na tome izgradi svoju posebnost u nacionalnom identitetu.

I kada se ta nacija kako-tako uspostavila nikad nije dozvoljeno da se ona razvija, naprotiv vršen je veliki pritisak da se ne ostavlja nikakav prostor da se taj proces otvori i razvija posve normalno. Svaki pokušaj da se tome doprinese perfidno ili brutalno se gušilo, činjeno je da se muslimani toga odreknu ili, gledaj cinizma, da se prepíše nekome drugom. Samo su im priznavali dobre stvari ali ako nisu njihove i ako sve to čine u ime drugoga ali ne i za sebe. Neki su to radili dobrovoljno samo da nekoga umilostive i da time svima bude dobro. Na kraju je ipak ispalo da smo mi svi ljudi i ono što je moje je i tvoje, ali ono što je tvoje je samo tvoje. Kao da se htijelo rijeći da mi možemo toliko toga napraviti da ćemo se snaći i da će preteknuti i ostati i za nas. Uostalom i ako ne bude tako neko će se sjetiti da se smiluje i da kaže ostavite ljude na miru i gledajte svoja posla.

Tako se dugo živjelo od milostinje i čekanja da nam neko nešto da i pokloni, da nam kaže šta je naše, šta nam pripada i da nam je bolje da nešto prihvatimo i uzmemo.

Kada smom nekako i više na silu sve to prihvatili brže bolje sve svoje proglasismo za opasno, neljudsko, da je mirisalo na mračno i nehumano. Sve što postoji nevalja, to je pravilo i korijen je takav. Stalno se to vikalo i govorilo, do paranja ušiju i koliko ih snaga nosi, svuda i na svako mjesto, usmeno i pismeno, javno i tajno. Naročito je poslednji period od desetak godina bio težak, intenzivan i brutalan.

Homo goranicus

Dugo vremena su ostavljeni kao niko i ništa, kao da su se našli slučajno tamo mgdje su, kao da su obični čergari, niko nema interesa za onakve kakvu su i nikoga to ne tangira. I zato ništa nije čudno da su se oni našli u istom košu kao i Romi, što više govori o njima nego o Romima. O tome šta je i ko je nikome nije smio da priča i nigdje. A pitanje je da li je i sebi to mogao da kaže ili da bar postavi pitanje ko je, zapravo, on. Svaki pokušaj je bio rizičan i podveden pod oštru presudu i napad, maltene kao da se govori ili traži atomska bomba ili nešto slično. A šta se

zapravo tražilo i to zahvaljujući pojedincima? Ništa posebno i ništa veliko. Tražilo se ime i prezime, na što svako ima pravo kao što ga, uostalom imaju, majmuni, medvedi, pa, i krave. Ali kao da je iskanje imena bilo nešto posebno, začuđujuće i strašno, bilo sa velikim ili malim slovom. Još čudnije, da su se tako nezgodno osjećali i oni koji su se predeljivali kao Muslimani i da im nije posve jasno bilo zašto je tako i zašto su ono što jesu. Možda su trebali da nas imenuju kao Homo sapiens ili Homo economicus, a nekima bi bilo drago da nas prozovu Homo goranicus, barem da znamo da smo svrstani u ljude ako ne može biti govora o nekoj nacionalnoj kategoriji. Jer, zaboga, gdje ima još muslimana na ovakav način, kako se mi tretiramo i predstavljamo. Vikalo se na glas: Ma kakvi muslimani, to je običan klerikalizam, to je produkt transverzale koju su crveni obojili u zeleno. To je izmišljena kategorija, stvorili su je komunisti da bi se udvarali muslimanima, a samim tim prkosili nekome koji je imao velikonacionalne apetite! To nam daju na silu i ne treba ništa prihvatiti. Možda žele da nam nešto podmetnu a mi smo poštteni ljudi i želimo da poštujemo zakon i državu.

Kako je ovo čudno! Tebi nešto daju a ti jok, nećeš, kao da ti netreba, kao da nešto ili od nekoga kradeš ili otimaš tuđe. To nije tvoje, to tebi ne pripada, naravno, nećeš ga. Jednostavno, ostavite nas na miru, dobro znamo ko smo i šta smo, niko nam to ne treba rijeći i nikome to ne treba da kažemo. Da na tome stavimo tačku. Ono što smo mi dobro osjećamo i nemojte da nas terate da to javno pokazujemo. Ostavite nas i gledajte svoja posla.

Moraš sebe da odrediš

Neko hoće uporno da od tebe napravi nešto, da uzmeš i da se toga ne stidiš i neka ti se nađe za zlu ne trebalo. Nepovjerenje i nećkanje ali se ipak shvata da je podarac istinski. Malo izgleda kao na pijaci ali pošto ništa ne košta onda ne mari se i eto tek tako. Na kraju krajeva, svakome su dali pa i nama ni nismo jedini. Ali kako si nešto uzeo tako se i prema njemu i odnosiš. Baš te briga. Mi smo i bez toga bili i živeli jednako kao i kada to sada imamo. Možda i bolje, jer nisi ništa bio ali nikome nisi smetao. Ovako možeš da smetaš svakome i svako može da ti psuje majku muslimansku. Bez toga ne zna kako čovjek to da radi. Ako ti kažeš majku ti Homo sapiensku, opsovao je i sebe. Zato je najbolje da nećemo ništa da imamo, a

još manje da nam neko daje. Mi smo ljudi, i to poštenu, a to nema granice. Poštenu ljudi svih zemalja ujedinite se!

Vrijeme brzo prolazi i dođe trenutak da hoćeš-nećeš, moraš sebe da odrediš. Igrom slučaja ili ironijom sudbine ponovo si u dilemi od prije tideset godina. Uostalom, ko će toliko dugo da pamti kada je to jedna izuzetno zaboravna grupacija naroda. Ne sjeća se šta je bilo prije dva mjeseca, a mi želimo da ga vraćamo toliko unazad. Znaju jedino da je bio popis, da su se opredjelili kako su se opredjelili, kao da su popunili neki običan formular a ne podatke o sebi kao ličnoj karti. Danas je zaboravio šta je bio samo prije deset godina i nesjeća se (ili ne želi?) da je bio Musliman. Govori da je goranac, da mu je jezik bosanski, srpski, hrvatski, za nekoga goranski ili našenski. Ponovo stara zbrka šta je i ko je. Sa takvom zbrkom u glavi, po prvi put u historiji, otišao je i u Rambujeu. Mislio je da je dogurao daleko i da nema za čim da žali; tako mali, a čuo je čitav svijet za njega.

Nažalost, kada čovjek mmisli da je pobjedio može ispasti da je to njegov najveći poraz. Čovjek to nikada ne zna ali je suviše kasno kada sazna.